

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

DIJALOG 1-2, 2018. Časopis za filozofiju i društvenu teoriju

Kukić, Slavo; Mujkić, Asim

2018

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/items/cd8fbc97-c754-4ac9-89d2-3a15d9c756f9>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

Prikaz knjige akademika Ivana Cvitkovića,
Religija u raljama politike,
ANUBiH, Sarajevo, 2019.

Znanstvena, ali i najšira javnost na uvid je dobila još jednu knjigu akademika Ivana Cvitkovića, jednog od zasigurno najistaknutijih sociologa religije na prostoru jugoistočne Evrope. U pitanju je knjiga *Religija u raljama politike*, tiskana u izdanju ANUBiH.

Akademik Cvitković se, ovaj put krajnje predano, dohvatio jednog odnosa koji obilježava život svakidašnji, i to u istoj mjeri kako ga je taj odnos određivao i kroz čitavu povijest. Radi se o odnosu religije i politike, odnosu u kojem religija, istina na vrlo različite načine, završava u raljama politike. Taj nam odnos, slikovito govoreći, Cvitković nudi kroz dvanaest poglavlja svoje knjige, a svako od njih tretira jednu dimenziju odnosa religije i politike. I to vrijedi od prvog poglavlja, u kojemu se u odnos stavljaju politika i religija u najširem značenju te riječi, do posljednjeg, dvanaestog, poglavlja u kojem se u međusobni odnos dovode religija i Evropska unija. A između njih se religija u sličan odnos dovodi i s državom, demokracijom, izborima, siromaštvom, politikom nasilja, svetogrđem, komunizmom, ateizmom, migracijama.

Pokušaj da se svaki od apostrofiranih odnosa i detaljnije osvijetli tražio bi puno više prostora no što se prikazu kao formi dopušta. Iako, čitateljskoj bi publici odstupanje od uobičajenih standarda dobro došlo da dobije detaljniju informaciju o istinskoj vrijednosti Cvitkovićeve knjige – bilo da se ona odnosi na intelektualnu lucidnost s kojom se sudovi o isprepletenosti religije i politike izriču, bilo da nas tjera na razmišljanje koju se, i intelektualnu i ljudsku hrabrost, u društvu u kojem živimo, mora posjedovati da bi se javno saopćile istine koje su neupitne. Sve to je i razlog da se pobjegne od pojedinačnog prikaza svakog od 12, u Cvitkovićevoj knjizi markiranih odnosa religije i politike, i da se, tek slikovitosti radi, težište stavi na nekoliko njih – što, dakako, ne sugerira i sud kako ti odnosi imaju i relativno najveću znanstvenu i inu težinu.

Ono, pak, što je obilježje pojašnjavanja svakog od tih odnosa tiče se metodološkog pristupa koji je autor primijenio. Posrijedi je, zapravo, pristup pojmovne jasnoće i postupnosti. Kad god, drugim riječima, u odnos s religijom dovodi neki od pojmova, Cvitković, prije nego taj odnos uspostavi, drugi pojam detaljno pojasni. Čisto da se zna što se u odnos stavlja.

* Akademik, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

Zahvaljujući baš takvom pristupu u knjizi *Religija u raljama politike* se mogu pročitati temeljne informacije o državi, demokraciji, izborima – posebice o odgovoru na pitanje jesu li slobodni izbori i siguran put u demokraciju. Ponuđene su, potom, temeljne informacije o pojmu siromaštva, osobito o siromaštvu kao planetarnom problemu – ili, s druge strane, o fenomenu nasilja, posebice ratnog, i drugima koje se u Cvitkovićevoj knjizi tretira. No, objašnjavanje svakog od tih pojmova se na toj točki ne završava. Dapače, svaki od njih se, principom postupnosti, dovodi u vezu s religijom i religijskim.

Odnos *religije i demokracije*, primjerice, nakon općih opservacija koje se tiču demokracije – od toga što pod njom podrazumijevati, koji su temeljni prigovori koji joj se najčešće upućuju i slično – propituje se traganjem za odgovorima na najznačajnija pitanja toga odnosa. Čitatelj je, sukladno tome, u mogućnosti dobiti na uvid Cvitkovićeve analize o odnosima religija-demokracija-civilno društvo, potom one koje se tiču pitanja straha i nade od religijskog pluralizma, ili odnosa pojedinih religijskih orijentacija i demokracije, pitanja religijskih sloboda slično.

Isti metodološki pristup je, potom, primijenjen i u propitivanju odnosa *religije i siromaštva*. Svoju analizu tog odnosa Cvitković započinje odgovorom na pitanje što pod siromaštvom podrazumijevati, da bi se, nakon toga, tom fenomenu posvetio kao svjetskom problemu, problemu koji, po matrici “bogate zemlje – siromašan narod”, prati i najbogatije dijelove svijeta. Nakon toga on sebi postavlja pitanje jesu li svjetske religije nastale kao religije siromašnih ili bogatih, i pri tome polazi od modela “Bogatstvo daje Bog” koji se nudi u pisanim religijskim autoritetima. Intrigira ga, dakako, i pitanje korelacije između religioznosti i bogatstva, pitanje zapravo jesu li siromašni religiozniji, potom pitanje socijalno-karitativne djelatnosti religijskih zajednica i mnoga druga.

Gotovo identičan je i pristup propitivanju odnosa *religije i izbora*. Ponovo temeljne informacije o tome što pod izborima podrazumijevati, što je suština liberalne teorije jedan čovjek – jedan glas, jesu li slobodni izbori siguran put u demokraciju i slično. Nakon toga se, i opet istim metodološkim pristupom, prelazi na propitivanje odnosa izbora i religije, traga se za odgovorima na pitanja ponašanja vjernika na izborima i slično.

Već apostrofirana metodološka logika je razvijena i kod odnosa *religije i nasilja*. Nakon, dakle, uobičajenih općih informacija o nasilju kao fenomenu Cvitković se posvećuje analizi primjera nasilja u ime religije, potom fenomenu nasilja unutar samih religija i religijskih zajednica, kulturnom nasilju “u ime religije” itd.

Princip metodološke postupnosti – i na tom odnosu ću zbog već apostrofiranih objektivnih razloga stati – tako zorno je demonstriran i na pitanju *doprinosa crkve razvoju ateizma, i njegovu mjestu u praksi postsocijalističkih*

društava. Cvitković je, naime, potrebnim smatrao prvo odgovoriti na pitanje što pod ateizmom podrazumijevati – i u vezi s tim primjećuje kako u određenju ateizma postoje vrlo različiti pristupi. A kako bi odgovor na to pitanje bio što potpuniji, on u odnos stavlja pojmove ateizam i agnosticizam, pokušava tragati za uzrocima ateizma, pronaći u različite tipologije ateizma – pronaći u filozofski ateizam, u ateizam kao intelektualno negiranje Boga, u ideološki i etički ateizam, u socijalni, prividni i prikriveni ateizam, posebice u religijski ateizam. Tek nakon toga se on posvećuje traganju odgovora na pitanje statusa ateizma i ateista u društvu – u različitim dijelovima svijeta, ali i u BiH kao zemlji kojoj posvećuje posebnu pozornost.

Princip postupnosti, dakako, podrazumijeva i da se odnos religije sa svim analiziranim pojmovima završava stvarnošću postsocijalističkih društava i posebice bosanskohercegovačkom stvarnošću kao analitički zasebnim slučajem. Fascinira, primjerice, i kad je BiH – ali i čitav postjugoslavenski prostor posrijedi – njegova analiza opsjednutosti Crkve komunizmom, ali i, iako na prvi mah zvuči nevjerojatnim, njezin već opisani doprinos razvoju ateizma.

Na koncu, koliko je dostignut vrhunac intelektualnog kazivanja u pravilu je moguće procjenjivati i preko jezika koji se kao instrument kazivanja koristi. Radi li se, pak, o njemu – o jeziku – kao instrumentu kazivanja, sposobnost da se temeljne pojmovne kategorije predstave što jednostavnijim vokabularom smatra se jednim od sigurnijih indikatora kako je autor dosegao razinu koja ga svrstava u kategoriju istinskih intelektualaca, intelektualnih umjetnika. A Cvitković je jednostavnost izricanja i najkompleksnijih znanstvenih sudova doveo do razine na kojoj čitanje teksta ne predstavlja problem ni onima s osnovnom naobrazbom – do razine koja omogućuje da ga se, narodski, čita naizust. I stoga čitanje njegove *Religije u raljama politike* ne izaziva zamor, omogućuje zadržavanje koncentracije satima dugo, isključuje dosadu i održava startnu razinu interesa kroz čitavo vrijeme druženja s materijom koja se u njoj obrađuje.